

Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda İslami Metin İçeren İki Mezar Örneği

Two Examples of Tombs Containing Islamic Texts in the Gevaş Seljuk Cemetery

Ercan ÇALIŞ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü. Van,
Türkiye

ercanalis@yyu.edu.tr

Öz

Bu çalışmada, Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda baş şahide ve sandukadan oluşan iki mezar örneği incelenmiştir. Söz konusu mezar örnekleri mezarlıktaki diğer örneklerden ayıran en belirgin özellik, sandukalarının üzerine işlenmiş İslami metnin barındırdığı derin anlamdır. Mezar taşları bu iki örnek üzerinden değerlendirildiğinde, onların yalnızca vefat eden kişilere ait birer nesne olmadığı; aynı zamanda süsleme ve tipolojik özellikleri bakımından sadece birer sanat eseri olarak da görülemeyeceği anlaşılmaktadır. Bunun ötesinde mezar taşları, ait oldukları dönemin inanç dünyasını yansıtan ve dönemin sosyo-kültürel değerlerini belgeleyen önemli tarihî kaynaklar niteliğindedir. Ele alınan mezar taşlarında yer alan İslami metinlerden hareketle, taşlara işlenen yazıların ölüm olgusunu merkeze aldığı ve bu olgu üzerinden insanı hem ahlaki hem de dinî bakımdan bilinçlendirmeyi amaçladığı görülmektedir. Fani dünyanın geçiciliğini vurgulayan bu mesajlar, bireyi inanç açısından terbiye etmeye yönelik bir işlev üstlenmekte; aynı zamanda mezarlığı ziyaret edenleri tefekküre sevk eden bir anlam çerçevesi sunmaktadır. Çalışmada incelenen mezar taşlarının tipolojik ve süsleme özellikleriyle bütünleşen yazıları, özgün bir kompozisyon ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türk-İslam dönemine ait seçilmiş iki mezar taşında dinî metinlerin sanat yoluyla somutlaştığı görülmekte olup söz konusu örneklerin kültür varlığı niteliği ortaya konulacaktır. Ayrıca bu mezar taşları özelinde, atalarımızdan miras kalan Gevaş Selçuklu Mezarlığı'ndaki taşlar kültürel miras perspektifinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam sanatı, Gevaş, Selçuklu mezarlığı, Geleceğe miras, mezar taşı.

Abstract

In this study, two tombstones consisting of a headstone and a sarcophagus in the Gevaş Seljuk Cemetery are examined. What distinguishes these tombstones from other examples in the cemetery is the profound meaning conveyed by the Islamic text inscribed on the sarcophagi. When evaluated through these two examples, it becomes evident that the tombstones are not merely objects belonging to the deceased; nor can they be regarded solely as works of art based on their decorative and typological features. Beyond these aspects, the tombstones serve as significant historical sources that reflect the belief system of their period and document its socio-cultural values. Based on the Islamic texts inscribed on the tombstones, it is observed that the writings center on the phenomenon of death and aim to raise moral and religious awareness. These messages, which emphasize the transience of the worldly life, function to spiritually educate individuals while simultaneously guiding visitors of the cemetery toward contemplation. The inscriptions on the tombstones, integrated with their typological and decorative features, form an original composition. In this context, it is demonstrated how religious texts from the Turkish-Islamic period materialized through art in these selected tombstones, highlighting their significance as cultural heritage. Moreover, these tombstones, as cultural assets, are evaluated within the broader perspective of the Gevaş Seljuk Cemetery, inherited from our ancestors, in terms of cultural heritage.

Keywords: Turkish Islamic art, Gevaş, Seljuk cemetery, Heritage to the future, Tombstones.

Geliş Tarihi/Received: 02.03.2026
Kabul Tarihi/Accepted: 19.07.2026
Yayın Tarihi/Publication Date:
28.09.2026

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Ercan Çalış

Cite this article: Çalış, E. (2026). Two tombstone examples containing Islamic texts in the Gevaş Seljuk. *Journal of Palmette*, 10, 1-12.

Atıf: Çalış, E. (2026). Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda İslami metin içeren iki mezar örneği. *Palmet Dergisi*, 10, 1-12.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Anadolu'nun en önemli kültür ve yerleşim merkezlerinden biri olan Van-Gevaş bölgesi, antik çağlara kadar tarihi kültürel mirasının yanı sıra, Türk İslam dönemine ait zengin dokusuyla da oldukça dikkat çekmektedir (Çalış ve Özbek, 2025, s. 478). Orta Çağ'dan beri Türk İslam medeniyetlerine ev sahipliği yapmış Gevaş, bu döneme ait mimari, sanatsal ve kültürel izlerini bünyesinde barındırmasıyla öne çıkmaktadır. Artos Dağı'nın eteklerine kurulmuş olan Gevaş'ın yüzü Anadolu'nun en büyük gölü olan Van Gölü'ne bakmaktadır. Coğrafi konumu, doğal güzellikleriyle beraber jeopolitik özelliğiyle de tarih boyunca bir çekim merkezi olmuştur. Van Gölü havzası sınırları içinde verimli topraklarıyla kesintisiz bir şekilde bir yerleşim alanı olarak kalmıştır. Bölge uzun yıllar "Vastan" ve "Ostan" gibi isimlerle tanınırken Selçuklular döneminde de "Vustan" ve "Vestan" olarak adlandırılmıştır. Kimi araştırmalara göre de Gevaş adını, yörede bulunan akarsulardan aldığı dile getirilmektedir (Alaeddinoğlu, 2007, s. 88). Son yüz yılda Gevaş'ta yapılmış olan arkeolojik kazılar ile yüzey araştırmaları ve sanat tarihi araştırmalarında, bölgenin Urartulardan beri önemli derecede bir yerleşim merkezi olduğu saptanmıştır (Karaca, 2016, s. 154). Ancak günümüze ulaşan kültürel miras açısından değerlendirildiğinde, Gevaş, Orta Çağ Türk-İslam döneminden kalma mimari yapılarıyla dikkat çekmektedir. Kültürel miras çalışmalarının önemli amaçlarından biri, milli kültürel varlıklarımız başta olmak üzere dünyanın genel kültürel mirasını tanıyabilmek ve sanat eserlerinin, milli ve evrensel duyguların farkında olarak köklü bir şekilde yerleşmesini sağlayabilmektir. Bilindiği üzere, ülkemiz yüzyıllardır farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır ve bu medeniyetlere ait önemli taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları, ülkemizin kültür potansiyelini oluşturmaktadır. Günümüze gelen her türlü kültür varlığı bir belge niteliği taşımaktadır (Aytekin & Özbek, 2022, s. 1701; Özbek, 2023, s. 122). Bu kapsamda, bu dönemden günümüze ulaşmış olan Gevaş Selçuklu Mezarlığı, tüm görkemliliğiyle öne çıkmaktadır. Gevaş'ta yaşayan halk tarafından Hişet Mezarlığı olarak bilinen Gevaş Selçuklu Mezarlığı dışında, yörede "Beyler Tepesi", "Gelemlir" mezarlığı olarak bilinen Gevaş Beyler Mezarlığı ile diğer mezarlıklara oranla daha geç döneme tarihlenen bir diğer mezarlık ise Mısra Mezarlığı'dır. Bunların yanı sıra, İlçe merkezine bağlı Görentaş köyünde de tarihi bir mezarlık bulunmaktadır (Ayaz-Başak, 2008, s. 13). Ancak bunlar arasında bulunan Gevaş Selçuklu Mezarlığı, ilçenin en önemli simgelerinden birisidir. Van Gölü kıyısında yer alan ve Halime Hatun Kümbeti'ni de bünyesinde barındıran mezarlık, sahip olduğu eşsiz şahide ve sandukalarıyla Anadolu'nun en büyük ve zengin Türk İslam mezarlıklarından biri olma niteliğine sahiptir (Çalış, 2023, s. 56). Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda yürütülen kazı ve restorasyon çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığının izinleri doğrultusunda 2022-2024 yılları arasında Van Müzesi Başkanlığı sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir. 2025 yılı itibarıyla ise söz konusu kazı ve restorasyon faaliyetleri, Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde yürütülen Geleceğe Miras Projesi kapsamında oluşturulan ekip tarafından kesintisiz olarak sürdürülmektedir. Çalışmalar, Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi iş birliğiyle devam etmektedir. 2025 yılı çalışma sezonu itibarıyla, Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda yürütülen arkeolojik kazı ve restorasyon çalışmaları; Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı tarafından desteklenmiştir. Sağlanan kurumsal destek sayesinde, Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda yürütülen arkeolojik kazı ve restorasyon çalışmaları önemli bir ivme kazanmış; Anadolu tarihi ve kültürünün bilimsel yöntemlerle daha derinlikli biçimde araştırılması mümkün olmuştur. Bu süreçte nitelikli bilimsel veri, bilgi ve yayın üretimi teşvik edilmiş; arkeolojik araştırmaların kapsamı ve niteliği artırılmış, kazı çalışmalarının sürdürülebilirliğini güçlendirecek sağlam bir bilimsel ve kurumsal zemin oluşturulmuştur; böyle bir zemin üzerinde, Türklerde mezar geleneğinin kökeni İslamiyet öncesi dönemlere kadar uzanmakta, Orta Asya'da kurgan olarak adlandırılan mezar yapılarının, Türklerin sonraki dönemlerde geliştirdiği defin anlayışının temelini oluşturduğu görülmektedir. Bu dönemde vefat eden kişilerin mezarlarına yerleştirilen çeşitli eşyalar ve armağanlar, araştırmacıların eski Türk toplumunun sosyal hayatı ve kültürel özellikleri hakkında önemli çıkarımlar yapmasına imkân sağlamıştır. İlerleyen süreçte, özellikle Selçuklu

döneminde yaygınlaşan kümbet mimarisinin erken örnekleri, Uygurlar döneminde ortaya çıkan ve "stupa" olarak adlandırılan kubbeli mezar anıtlarıyla ilişkilendirilmektedir (Karamağaralı, 1992, s. 1). Mezarlık alanında yürütülen bu kapsamlı arkeolojik ve koruma çalışmaları, bölgedeki mezar mimarisinin en belirgin ögesi olan sandukaların yapısal ve sanatsal özelliklerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesine zemin hazırlamıştır. Selçuklu mezar geleneğinde, mezar taşlarının yanı sıra mezar sandukaları da mezar mimarisinin en dikkat çeken unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Genellikle mezarın üst kısmını örten ve dikdörtgen prizmatik formda düzenlenen bu taş yapılar, anıtsal görünümleriyle mezar düzenlemesinin merkezi bir parçasını oluşturmaktadır. Üzerlerinde yer alan kitabe ve bezeme unsurları aracılığıyla dönemin sanat anlayışı ve estetik yaklaşımı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Sanduka, türbelerde mezarın bulunduğu yerin üzerine yerleştirilen; taş veya ahşap malzemeden yapılan ve genellikle üzeri kumaşla örtülü tabut biçimindeki unsuru ifade etmektedir (Sözen ve Tanyeli, 1986, s. 210). Bu bağlamda, mezar taşlarına işlenen ayet ve hadislerin pek çok işlevi bir arada yerine getirdiği söylenebilir; zira yazılar, kitabe bilimi açısından olduğu kadar din antropolojisi ve kuşkusuz İslam sanat tarihi açısından da önemli bir kaynak ve hatta bir kütüphaneye niteliği taşımaktadır. Ayrıca, taşlara işlenen hadisler ve ayetler, yalnızca ait oldukları dönemin inanç dünyasını yansıtmakla kalmayıp, dönemin estetik ve kültürel anlayışını da ortaya koymaktadır. Türk sanatında süsleme; bitkisel, geometrik, figür, nesne ve yazı oldukça sık olarak kullanılmıştır. Türk sanatında bitkisel, geometrik ve figürlü motiflerin yanı sıra nesne tasvirleri ve yazı da kullanılmıştır. Anadolu Türk İslam döneminde de mezar taşlarında bitkisel ve geometrik süslemelerin yanı sıra yazı oldukça çeşitli ve zengin bir şekilde kullanıldığı, bu çalışmaya konu olan Gevaş Selçuklu Mezarlığı'ndaki mezar taşlarında da görülebilmektedir. Mezar taşlarında görülen süslemeler arasında özellikle yazı, İslam mezar geleneğinde en temel süsleme unsurudur. İslam dünyasının tasvire olan mesafesi nedeniyle yazı, bir yandan taşlarda bir süsleme ögesi işlevi görürken, diğer yandan gelecek kuşaklar için önemli mesajlar sunan bir araç olmuştur. Bu bağlamda, sanatçı mezar taşı süslemeciliğinde de diğer süslemelerde olduğu gibi bitkisel motifler konusunda doğada gördüğü örneklerle ilgisiz kalmamıştır (Çalış, 2025, s. 317; Özbek, 2020, s. 66). Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde, mezar taşlarına ayet ve dini içerikli metinlerin işlenmesi anlaşılabilir bir durum olarak görülmektedir. Diğer tarihi mezarlıklarda olduğu gibi Gevaş Selçuklu Mezarlığı'ndaki mezar taşlarında da oldukça dikkat çekici yazılar mevcuttur. Yazı içeriklerinde genellikle, fanilik, ahiret ve diriliş ile ölüm teması yer almaktadır. "Küllü nefsin zâikatu'l-mevt" (Her nefis ölümü tadacaktır) yazısı ile bu anlamı çağrıştıran yazılar daha çok ağırlıktadır. Mezar taşlarında görülen ayet ve hadisler teolojik bir hatırlatma olmanın yanı sıra, ziyaretçilere yönelik de çok önemli öğütler taşırlar. Mezar taşlarına işlenen İslami metinler arasında, kısa ve veciz ifadeler içeren hadislerin özellikle tercih edildiği görülmektedir. Bu hadisler ölümü hatırlattığı gibi kabir ziyaretlerini teşvik etmeye de yöneliktir. Selçuklu mezar taşları geleneğinde yazı sadece bilgilendirme amaçlı olmayıp, sanatsal olarak da işlenmiştir. Hat sanatının gelişmesiyle birlikte yazı, Selçuklu mezar taşı kitabelerinin estetik değerini de arttırmıştır. Mezar taşlarında yer alan yazıların işlevi sadece bunlarla sınırlı kalmamıştır. Toplumun sosyal hüviyetini de gösteren bazı örneklerde kişinin mezhebi, tarikat bağlantısı, ilmi konumu veya mesleği hakkında becerisini de göstermektedir. Ayrıca kitabelerden yola çıkarak, yazıldığı dönemin dil özellikleri ile dua anlayışını belgelemektedir (Çalış, 2025, s. 102). Mezar taşları ile ilgili ortaya konulan değerlendirmeler birlikte ele alındığında, işlenen yazılar sanat tarihi, teoloji, sosyoloji ve folklor açısından çok önemli sorulara cevap vermektedir. Ayet ve hadisler de birer dini öğe olmanın yanında, aynı zamanda inanç, sanat ve tarihi önemleriyle kültürel miras değerleridir. Dolayısıyla mezar taşları yazıları, toplumlara ait inanç dünyasının yazı ve sanat aracılığıyla vücut bulmuş halidir. Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda yapılan ön tespitlere göre yaklaşık 700 mezar taşı belirlenmiş olup, bu sayının ayrıntılı çalışmaları birlikte binin üzerine çıkacağı öngörülmektedir (Çalış, 2023, s. 56). Bu zengin veri alanı içerisinde, üzerlerinde İslami metin barındırmaları ve özellikle sanduka yüzeyindeki yazıların anlam derinliği bakımından öne çıkmaları nedeniyle iki mezar örneği seçilmiştir. Söz konusu örnekler, hem tipolojik özellikleri hem de yazı-süsleme bütünlüğü açısından temsil gücü yüksek eserler olarak değerlendirilmiş ve bu doğrultuda incelemeye alınmıştır.

Örnek 1:**G-16 369 Nolu Mezar**

Eser, baş şahide ile dikdörtgen kaideli, prizmatik üçgen formu bir sandukadan oluşmaktadır (Görsel 1, 2).

Görsel 1.

Müdahale Öncesi Kuzey Yönden Genel Görünümü.

Görsel 2.

Baş şahide ve sanduka Müdahale Sonrası, Güney yönünden genel görünüm.

Baş şahide

Mezar, baş şahide ve sandukadan oluşan bir mezar anıtı niteliği taşımaktadır. Baş şahidenin ön yüzünde, altı adet kartuş içerisinde yerleştirilmiş kitabe kuşağı bulunmaktadır. Bu kartuşlar, yazı düzeni ve yüzey kompozisyonu bakımından dengeli bir dağılım sergilemektedir. Kitabede yazı türü olarak Selçuklu celi sülüs kullanılmış olup, metin kabartma tekniği ile işlenmiştir. En üstte yer alan kartuşun üzerinde, tepelik kısmına geçişi sağlayan bölüm, yüzeysel olarak işlenmiş yedi adet kemer formu ile zenginleştirilmiştir. Söz konusu nişlerin üst bölümleri mukarnas sıralarıyla hareketlendirilmiş olup, bu düzenleme hem düşey vurguyu artırmakta hem de tepelik ile gövde arasında yumuşak bir geçiş sağlamaktadır. Alınlık kısmındaki kemerler ve mukarnaslar kabartma ve kazıma teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Eserin arka yüzü, bezeme unsurlarından arındırılmış olup tamamen sade bırakılmıştır; ancak bu yüzeyin zaman içerisinde meydana gelen tahribatlar sonucu düz bir görünüme kavuşmuş olması da muhtemeldir (Görsel 3, 4).

Şahidenin sağ ve sol yan yüzlerinde süsleme unsuruna yer verilmeksizin

sade bırakılmıştır (Görsel 5, 6). Bu durum, bezeme programının özellikle ön cephede yoğunlaştırıldığını ve anıtın görsel etkisinin bilinçli bir kompozisyon anlayışıyla tek yöne yönlendirildiğini göstermektedir. Genel hatlarıyla eser, dönemin mezar taşı geleneğinde görülen mimari ve süsleme anlayışını yansıtan nitelikli bir örnek olarak değerlendirilebilmektedir. Eserin yüksekliği 145 cm, genişliği 22 cm, kalınlığı ise 15 cm'dir.

Görsel 3.

Baş Şahidenin Ön Yüzü.

Görsel 4.

Arka Yüzü.

Görsel 5.*Baş Şahiden Güney Yan Yüzü.***Görsel 6.***Baş Şahide Kuzey Yan Yüzü.*

Başucu Kitabesi: Şahidenin iç yüzünde 6 satır halinde celi-sülüs karakteri ile yazılmış kitabe yer almaktadır. Ancak ileri derecede aşınma/deforme meydana geldiğinden ötürü (ilk 2 satır dışında) kitabenin tümünün okunması imkânsız hale gelmiştir. Okunan kısımdan hareketle, bir erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır (Görsel 7, 8).

Kitabenin Orijinal Metni:

هَذَا قَبْرِ السَّعِيدِ

الشَّهِيدِ الْمَرْحُومِ

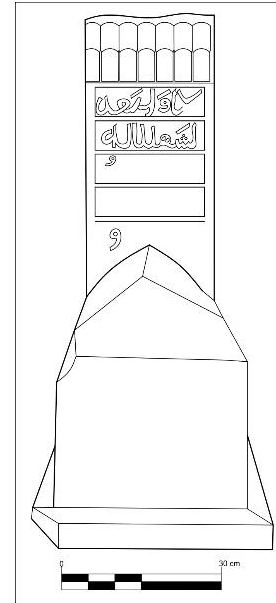
الْمَغْفُورِ

...

Kitabenin Okunuşu: Hâzâ kabr es'said eş'şehid el-merhum el-mağfur

...

Kitabenin Türkçe Anlamı: Bu kabir, saadete ve şehadete erişmiş, Allah'ın rahmetine kavuşmuş ve günahları bağışlanmış ...

Görsel 7.*Şahide ön yüzü kitabe detayı.***Görsel 8.***Şahide ön yüzü kitabe detayı (Çalış, 2026).*

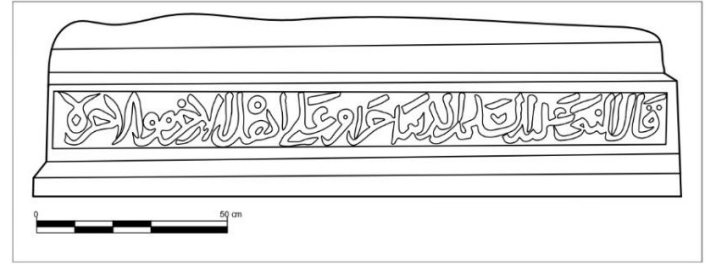
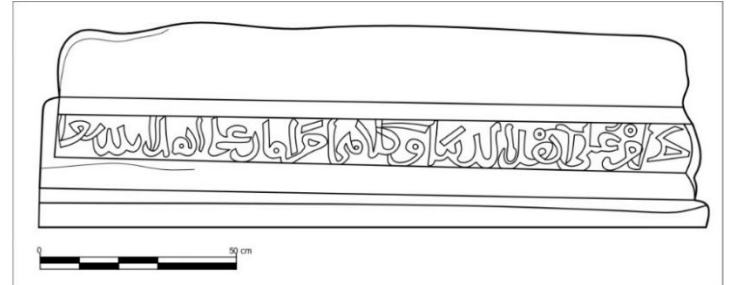
Sanduka: Sanduka, tipolojik olarak dikdörtgen kaideli ve üst bölümü üçgen prizmatik formda düzenlenmiştir. Ölçüleri 155 cm uzunluğunda ve 45 cm yüksekliğindedir. Sandukanın her iki yan cephesinde, Selçuklu celi sülüs hat karakteriyle yazılmış birer hadis kitabesi yer almaktadır. Bu yazı düzenlemesi, hem estetik kaygıyı hem de dinî içeriğin vurgulanmasını ön plana çıkaran bilinçli bir kompozisyon anlayışını yansıtmaktadır. Yazılar kabartma tekniği kullanılarak nakşedilmiştir (Görsel 9, 10).

Görsel 9.*Eserin Sandukası Müdahale Öncesi.***Görsel 10.***Eserin Sandukası Genel Görünüm.***Hadisin Orijinal Metni:**

قال النبي عليه السلام الدنيا حرام على اهل الاخرة والاخرة
حرام على اهل الدنيا وكلهما حرام على اهل الله تعالى

Hadisin Okunuşu: Kâle'n-nebiyyu aleyhi's-selâm ed-dünya harâmûn
'alâ ehli'l-âhire ve'l-âhîretü harâmûn 'alâ ehli'd-dünya ve küllühûmâ
harâmûn 'alâ ehlillahi te'âlâ.

Hadisin Türkçe Anlamı: Nebi, (Allah'ın) selamı O'nun üzerine olsun
dedi ki: Dünya, ahiret ehline haramdır; ahiret de dünya ehline haramdır.
Yüce Allah ehline ise hem dünya hem de ahiret haramdır (Görsel 11-14).

Görsel 11.*Sandukanın Kuzey Yönünden Kitabe Detayı.***Görsel 12.***Sandukanın kuzey yönü.***Görsel 13.***Sandukanın Güney Yönünden Kitabe Detayı.***Görsel 14.***Sandukanın Güney Yönü.***Örnek 2:****B-16 461 Numaralı Mezar**

2025 yılı kazı ve restorasyon sezonunda gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında belgelenen B-16-461 pafta numaralı eser, baş şahide ve sandukadan oluşan anıtsal bir mezar yapısıdır. Kazı öncesinde sanduka kısmı tamamen toprak altında bulunmaktaydı (Görsel 15, 16). Kontrollü müdahaleler sonucunda açığa çıkarılmış, ardından zemin blokaj işlemleri başarıyla tamamlanarak eser özgün konumuna getirilmiştir (Görsel 17).

Görsel 15.
Müdahale Öncesi.

Görsel 16.
Müdahale Anı.

Görsel 17.
Müdahale Sonrası.

Baş şahide; 190 cm yüksekliğinde, 50 cm genişliğinde ve 20 cm kalınlığında mezarlık alanının en anıtsal mezar taşları arasında yer almaktadır (Görsel 18). Şahidenin ön yüzünde, Selçuklu dönemi celi sülüs hattı ile yazılmış, kimlik ve tarih bilgilerini içeren kitabe bulunmaktadır. Alınlık panosunun bir bölümü kırık vaziyette olup alınlık kısmından tepelik kısmına geçişte sekiz adet kemer ile zenginleştirilmiştir. Arka yüzünde ise yine aynı hat karakteriyle Bakara Suresi'nin 255. ayeti (Âyet'el-Kürsi) nakşedilmiştir (Görsel 19, 20). Baş şahidenin yan yüzleri sade bırakılmış olup, herhangi bir bezeme veya yazı unsuru içermemektedir. Kitabeler, dönemin yaygın uygulamalarıyla uyumlu şekilde kabartma tekniği kullanılarak işlenmiştir.

Görsel 18.
Şahide ve Sanduka Güney Cepheden Genel Görünüm.

Görsel 19.
Baş şahidenin ön yüzü.

Görsel 20.
Baş şahidenin arka yüzü.

Başucu Kitabesi: Şahidenin iç yüzünde, kırık vaziyette olan alınlık panosunun altında celi-sülüs hattıyla 6 satır halinde yazılmış, kimlik ve tarih bilgisinin yer aldığı kitabe bulunmaktadır. Ancak yazı aşınma ve liken tabakası nedeniyle zor okunmaktadır (Görsel 21).

Görsel 21.
Şahidenin Ön Yüzü Kitabe Detayı

Kitabenin Orijinal Metni:

هذا قبر السعيد
الشهيد
ابن المرحوم ...
توفي في شوال
سنة ثلاث
وأربعين وسبعمائة

Kitabenin Okunuşu: Hâzâ kabr es-said eş-şehid ... ibn el-merhum ...
teveffâ fi Şevval senete selâse ve erb'ine ve seb'amie.

Kitabenin Türkçe Anlamı: Bu kabir, saadete ve şehadete erişmiş, rahmete kavuşmuş ... oğlu ...'a aittir ve 743 yılı Şevval ayında vefat etmiştir.

Şahidenin arka yüzünde sağ alt köşeden başlayıp sol alt köşeye ulaşan bir bordür içerisinde sülüs karakteri ile yazılmış Bakara Suresi 255. Ayet (Ayete'l-Kürsi) yer almaktadır. Ancak ayetin "ولا نوم له" kısmına kadar yazıldığı anlaşılmaktadır (Görsel 22).

Görsel 22.*Şahidenin Arka Yüzü Kitabe Detay.*

Sandukanın her iki yan cephesinde, Âl-i İmrân Suresi'nin 18. ayeti Celi Sülüs hatla yazılmıştır. Kitabe metni taş yüzeye kabartma tekniğiyle nakşedilmiştir. Dikdörtgen kaideli ve prizmatik gövdeli olarak iki kademededen oluşan sandukanın her iki yüzünde de aynı ayet tekrarlanmıştır. Ancak söz konusu ayetin son kelimesi olan “الحكيم” ibaresinin yazılmadığı görülmektedir. Bu durum, metnin bilinçli bir tercihle kısaltılmış olabileceğini ya da uygulama sürecinde eksik bırakıldığını düşündürmektedir (Görsel 24, 25).

Âl-i İmrân Suresi 18. Ayetin Orijinal Metni:

شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة واولوا العلم قائما بالقسط لا اله الا هو العزيز (الحكيم)

Kitabenin Okunuşu:

Şehidallāhu ennehu lā ilāhe illā huve,
vel-melāiketü ve ulū'l-ilmī kāimen bil-kıst.
Lā ilāhe illā huve'l-azīzu'l-hakīm.

Âl-i İmrân Suresi 18. Ayetin Meali:

Allah, hak ve adaleti ayakta tutarak, kendinden başka ilah olmadığını bildirdi; melekler ve ilim sahipleri de bunu ikrar ettiler. (Evet) O'ndan başka ilah yoktur; O mutlak güç ve (hikmet sahibidir.)

Görsel 23.*Sandukanın Üstten Genel Görünümü.***Bakara Suresi 255. Ayetin Orijinal Metni:**

الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الارض من ذا الذي يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات والارض ولا يؤده حفظهما وهو العلي العظيم.

Kitabenin Okunuşu:

Allahu la ilahe illa huvel hayyul kayyum.
La te'huzuhu sinetun vela nevm.
Lehu ma fis semavati ve ma fil ard.
Men zellezi yeşfeu indehu illa bi iznih.
Ya'lemu ma beyne eydihim ve ma halfehum.
Ve la yuhitune bi şey'in min ilmihi illa bi ma şae.
Vesia kürsiyyuhus semavati vel ard.
Ve la yeuduhu hfzuhuma.
Ve huvel aliyul azim.

Bakara Suresi 255. Ayetin Meali:

Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. O, daima yaşayan, daima duran, bütün varlıkları ayakta tutandır. Onu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. İzni olmaksızın onun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar onun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar.

Eserin sandukası, dikdörtgen kaideli ve üstten üçgen prizmatik formlu tipolojik düzenlemesiyle dikkat çekmektedir. Yaklaşık 150 cm uzunluğundaki sanduka, karşılıklı ve simetrik biçimde yerleştirilmiş sal taşları üzerine oturtulmuştur (Görsel 23).

Görsel 24.*Sandukanın Güney Yönden Görünümü ve Kitabe Detayı.***Görsel 25.***Sandukanın Kuzey Yönden Görünümü ve Kitabe Detayı.*

Sandukanın ayakucu cephesinde, merkezde konumlandırılmış altı köşeli bir yıldız motifi yer almaktadır. Bu merkezî unsurun çevresi, geometrik geçmelerle oluşturulan ve simetrik bir düzen anlayışı sergileyen bezeme kompozisyonu ile çevrelenmiştir. Söz konusu düzenleme, üçgen ve dörtgen formların belirli bir düzen içerisinde kurgulanmasıyla oluşturulan geometrik kompozisyonun merkezinde rozet biçimli bir bezeme şeması meydana getirmektedir (Görsel 26). Bezemede görülen tüm unsurlar, taş yüzey üzerine kazıma tekniğiyle uygulanmış olup, kompozisyonun geometrik karakteri ve simetrik kuruluşu, İslam sanatına özgü tezyinî anlayışı yansıtmaktadır.

Görsel 26.*Sandukanın Ayak Ucu Kısımındaki Geometrik Süsleme Detayı.*

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada ele alınan Mezarlardan Örnek No 1'deki mezarın sandukasına işlenmiş hadis, dünya ve ahiret tasavvurunu aşması bakımından oldukça dikkate değerdir. Hadiste dünya hayatının dünya ehline, ahiretin ise ahiret ehline "haram" kılındığı; Allah ehline ise hem dünya hem de ahiretin haram olduğu ifade edilmiştir. Asıl amacın dünyadaki nimetin olmadığı, doğrudan ilahî rıza olması gerektiği vurgulanmaktadır. Hadisteki tasavvuf anlayışı değerlendirildiğinde, Anadolu Türk İslam dönemine ait geleneklerinde güçlü bir karşılığı olduğu görülmektedir. Anadolu'nun Kandilleri olarak bilinenler arasında yer alan Yunus Emre'nin şiirlerinde de aynı mantık dile getirilmektedir. Yunus Emre, "Bana Seni Gerek Seni" adlı şiirinde cennet nimetlerini ve uhrevî mükâfatları dahi ikinci planda bırakarak doğrudan Hakk'ın zatını talep ettiğini ifade etmektedir.

Cennet cennet dedikleri, birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver onları, bana seni gerek seni,
Yunus'dürür benim adım, gün geçtikçe artar odum,
İki cihanda maksudum, bana seni gerek seni..

dizeleri, hadiste dile getirilen dünya ve ahiret ötesi yöneliş anlayışının şiir diliyle ifadesi niteliğindedir.

Yunus Emre 13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarında (yaklaşık 1240–1320) Anadolu'da önemli izler bırakmış büyük bir mutasavvıf ve şairdir. Türk tasavvuf edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Yunus Emre düşüncesinde tasavvuf kuru bilgi olarak değil, yaşanan bir hakikat olarak görülür. Şiirlerinde ayet ve hadislerin özünü dile getiren bir anlayış mevcuttur. Özellikle de merhamet, tevazu, kardeşlik ve içten kulluk anlayışı ön plandadır. Yunus Emre'nin tasavvuf anlayışında, dinin özünü sevgi ve ahlakta toplayan bir bakış açısı mevcuttur. Bu yönüyle Yunus Emre, hem dinî hem kültürel mirasımızda derin ve kalıcı bir iz bırakmıştır. Hadis Örnek 1'de yer alan mezarın sandukası üzerindeki hadis metni, içerdiği tasavvufî anlam bakımından dikkat çekmektedir. Söz konusu metin, insanın dünya ve ahiret karşısındaki konumunu mistik bir bakış açısıyla ele almakta ve mezar kitabesi programı içerisinde didaktik bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hadiste, ahiret ehli olarak tanımlanan kişilerin kalplerinin dünya nimetlerine karşı kapalı olduğu vurgulanmakta; bu kimselerin yönelimlerinin geçici olan dünyadan ziyade ebedî hayata yönelik olduğu ifade edilmektedir. Bu yönüyle dünya

hayatının onlar için ikinci planda kaldığı ve adeta terk edilmesi gereken bir alan olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Buna karşılık dünya ehli olarak nitelenen kişilerin ilgilerini fani nimetlere yönelttikleri, bu nedenle ahiretin hakikatinden uzaklaştıkları belirtilmektedir. Metinde ayrıca Allah ehli olarak tanımlanan kimselerin ise dünya ve ahiret tasavvurunun ötesine geçerek ilahî rızayı nihai gaye olarak benimsedikleri ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, tasavvufi düşüncenin mezar taşı kitabelerine yansımaları bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Benzer şekilde, Örnek No 2'de yer alan ayet de Örnek No 1'deki hadislerle paralellik göstermekte olup, müminleri dünya ve ahiret menfaatlerinin ötesinde ilahî rızaya yönelmeye davet eden tasavvufi anlayışı yansıtmaktadır. Bu yönüyle her iki örnek de mezar taşı kitabelerinde görülen dini-tasavvufi muhtevanın anlam dünyasını ortaya koyan önemli veriler sunmaktadır. Bu anlayışın benzer bir yansıması, Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan H. 860 / M. 1455-56 tarihli Mevlana Cüneyd sandukasında da görülmektedir. Sanduka üzerindeki beyitler, dua ifadeleri ve celi sülüs kitabe düzeni, mezar taşının yalnızca defin geleneğine ait bir unsur olmadığını; aynı zamanda tasavvufi ve didaktik mesajların aktarıldığı sembolik bir yüzey olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Yazı ile rumi-palmet bezemelerinin bütüncül biçimde ele alınması, Gevaş Selçuklu Mezarlığı'ndaki örneklerde görülen estetik ve manevî yaklaşımın Anadolu mezar taşı sanatındaki devamlılığını ortaya koyması bakımından önemlidir (Tanık, 2025, s. 408) (Görsel 27). Bu yaklaşımın bir diğer örneği de Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde bulunan A.449-08 envanter numaralı sandukada görülmektedir. Söz konusu eserde kitabenin prizmatik üst yüzeye yerleştirilmiş olması, Gevaş Selçuklu Mezarlığı örneklerinde olduğu gibi yazının sanduka kompozisyonunun merkezinde değerlendirildiğini göstermesi bakımından dikkat çekmektedir (Harman ve Kızılaslan, 2024, s. 340) (Görsel 28).

Görsel 27.

Mevlana Cüneyd sandukası (Tanık, 2025).

Görsel 28.

Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi. A.449-08 (A-161-68) envanter numaralı sanduka mezar taşının sırt kısmı (Harman ve Kızılaslan, 2024).

Anadolu Selçuklu mezar taşı geleneğinde görülen bu mimari ve süsleme anlayışının benzer örneklerine, Sivas'taki Üç Şehitler Mezarlığı'nda bulunan sandukalarda da rastlanmaktadır. Üç Şehitler denilen mahalledeki sandukalar, yekpare bloktan kesilmiş dikdörtgen bir kaide ile beş kenarlı prizma şeklindeki üst kısımdan müteşekkildir. Bu üst kısım, kabartma olarak sülüs hatla yazılmış dinî yazılarla kaplıdır. Kaidenin yan yüzlerinde ise rûmî ve hatayî motiflerle süslü sülüs yazıların arasında rozetler; rûmîlerle süslü panoların arasından da mukarnaslı süs nişleri görülmektedir (Karamağaralı, 1992, s. 9) (Görsel 29).

Görsel 29.

Sivas Üç Şehitler Mezarlığı'ndan görünüş (Karamağaralı, 1992).

Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda yer alan bu iki İslami metin örneği, bu çalışmada nitel bir araştırma kapsamında ele alınmıştır. Çalışmada ele alınan mezar taşları, saha çalışması kapsamında ölçüm ve gözleme dayanarak gerçekleştirilmiştir. Mezar taşları baş şahide ve sanduka bölümleri pek çok açıdan analiz edilmiştir. Özellikle de bezeme programı ile yazı karakteri sanat tarihi yöntemi kapsamında ele alınmıştır. Kitabe ve diğer metinler epigrafik yöntemle çözümlenmiş. Arapça metinler okunmuş ve anlamları analiz edilerek tespitler yapılmıştır. Metinleri ise

tasavvufî literatür açısından detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla eser tipoloji ve süsleme öğeleriyle birlikte metinsel içerik açıdan da bütüncül bir yaklaşımla incelenmiştir. Değerlendirmeye alınan mezar taşları, tipolojik özellikleri, süsleme programı ve konunun ana temasını oluşturan, özellikle sandukaya işlenmiş kitabeleri ile birlikte ele alındığında, Gevaş Selçuklu Mezarlığı'ndaki bu iki mezar taşının, Anadolu Selçuklu dönemi mezar taşı geleneğinin oldukça yoğun bir anlam dünyasını yansıttığı görülmektedir. Ele alınan mezar taşları bu bağlamda nitelikli örneklerdendir. Bu iki örnek, bir yandan ait oldukları dönemin estetik anlayışını ortaya koyarken, diğer yandan mezar taşlarının yalnızca metfuna ait kimlik bilgilerini içeren nesneler olmanın ötesinde anlamlar taşıdığını göstermektedir. Bunların yanı sıra mezar taşları güçlü bir teolojik ve tasavvufî anlam ve mesaj da taşıdıkları, bu çalışmada ele alınan mezar taşlarından da anlaşılmaktadır. Mezar taşlarına işlenen yazılar hem süsleyici bir unsur olarak kullanılır hem de bilgilendirici mesaj içeren bir görev üstlenmektedir. Bu mezar taşlarına işlenen celi sülüs hat karakteri bu durumu doğrulamaktadır. Yazının kartuşlara istiflenme biçimi, yüzeyde bir süslemeyi de beraberinde getirmiştir. Özellikle de sanduka yüzeyinde yer alan kitabe metni, yazının anıtsal karakteri ile beraber eserin görsel etkisini de arttırmıştır. Mezar taşlarının bezeme programı dikkatlice incelendiğinde, ön cephede bir yoğunluğa yer verildiği görülmektedir. Arka ve yan yüzeyler sade tutulmuştur. Bu durumun bilinçli olarak tercih edildiği düşünülmektedir. Nitekim Selçuklu mezar taşı süsleme geleneğinde cephe odaklı kompozisyon anlayışı öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Anadolu Selçuklu dönemi mezar taşları, sadece form ve süsleme gibi unsurlarla değil aynı zamanda dönemin manevi atmosferini yansıtmalarıyla da önemli ölçüde dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı'nda yer alan bir mezar taşının sandukası üzerine işlenen hadis metni de tasavvufî anlam dünyasını yansıtan önemli örneklerden biridir. “Dünya ahiret ehline, ahiret dünya ehline haramdır; Allah ehline ise hem dünya hem de ahiret haramdır” hadisi, dünya ve ahiret nimetlerinin ötesinde ilahî hakikate yönelmeyi vurgulamaktadır. Hadisin doğrudan sanduka üzerine işlenmiş olması, ölümü ilahî hakikate açılan bir geçiş olarak yorumlayan anlayışı yansıtmaktadır. Şahide üzerindeki Ayet’el-Kürsî metni ile birlikte değerlendirildiğinde, mezar taşının hem öğretici hem de manevi koruyucu bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca kitabede geçen “saîd”, “şehîd” ve “merhûm” gibi ifadeler, dönemin ölüm ve ahiret anlayışını yansıtan dikkat çekici dinî kavramlar arasında yer almaktadır (Kulaz vd., 2025, ss. 377-380). Van ili ve ilçelerinde Selçuklu dönemine ait mezarlık alanları arasında özellikle Gevaş Selçuklu Mezarlığı öne çıkmakla birlikte, Erciş Çelebibağı Mezarlığı da bölgedeki önemli kültürel miras alanlarından biridir. Çelebibağı Mezarlığı'nda yer alan ayetli mezar taşı örnekleri, bölgede mezar taşı kitabelerinin yalnızca kimlik bilgisi vermek amacıyla değil; aynı zamanda dinî ve tasavvufî mesajları aktaran sembolik yüzeyler olarak değerlendirildiğini göstermesi bakımından dikkat çekmektedir (Uluçam, 2000, ss. 17-53). Erciş Çelebibağı Mezarlığı'nda yer alan sanduka, dikdörtgen biçimli prizmatik dört dikme ile dokuz kenarlı, tepesi üçgen prizmatik bir kapaktan oluşmaktadır. Sanduka 1.65 × 0.60 × 0.54 m ölçülerinde olup kapak yüksekliği 0.48 m'dir. Sandukayı çevreleyen kitabe kuşağında Besmele ile İhlâs Sûresi yer almaktadır. Kuşağın alt kenarında, kuzey ve güney yüzlerinde oyma tekniğiyle yazılmış Farsça kitabeler bulunmaktadır. Kapağın üst kısmındaki kuzey ve güney yüzlerine Ayetü'l-Kürsî'den bölümler işlenmiş; bunların altına ise bir sıra palmet ve lotus motifinden oluşan bitkisel süslemeler yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yüzlerinde ise “Allah” adı bulunmaktadır. Sandukanın yan kanatlarındaki kabartma yazılar örgülü ve çiçekli kûfî karakterde, kapak üzerindeki yazılar ise nesih karakterindedir. Kapağın doğu kenarı defneciler tarafından kırılmıştır. Ayrıca sandukanın etrafına düzgün platform taşları döşenmiştir. Bu özellikler, Erciş Çelebibağı Mezarlığı örneklerinde de yazı, mimari form ve süsleme programının bütüncül bir anlayışla ele alındığını göstermesi bakımından dikkat çekmektedir (Görsel 30-32).

Bu yönüyle Gevaş, Ahlat ve Erciş mezar taşları arasında ortak bir manevi ve estetik anlayışın varlığından söz etmek mümkündür.

Görsel 30.

Horasanlı Muhammed oğlu Maruf Barbur Şerefeddin Ammar Sandukası (Ahlat Selçuklu Mezarlığı) (Kulaz, vd, 2025).

Görsel 31.

Eski Erciş Çelebibağı Mezarlığı'ndaki Mezar Sandukası (TDV Ansiklopedisi).

Görsel 32.

Erciş Çelebibağı Mezarlığı'nda yer alan mezar sandukası (Uluçam, 2000).

Örnek no 1'deki baş şahideye bulunan kitabe, klasik Selçuklu mezar taşı karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Merhumun “saîd”, “şehîd”, “merhûm” ve “mağfûr” sıfatlarıyla anılması, dönemine ait inanç dünyasını ve dinî anlayışı yansıtmaktadır. Kitabede yer alan İslami metinden hareketle, ölümün bir yandan biyolojik anlamda dünyevi hayatın sonu olarak değerlendirildiği, diğer yandan ise ilahi rahmete ve ahirete açılan bir kapı olarak kavramsallaştırıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda çalışma konusunu oluşturan kitabeler oldukça dikkat çekicidir. Örnek no 1'deki “Dünya ahiret ehline, ahiret dünya ehline haramdır; Allah ehline ise her ikisi de haramdır” hadisi rivayet, zahidane bir dünya tasavvurunun ötesine geçerek, tasavvufî düşüncede sıkça karşılaşılan “ilahî rızayı merkeze alan” anlayışı yansıtmaktadır. Verilen bu mesajda esas itibarıyla dünyevi beklentilerden arınarak Hakikat'e yönelmeyi

vurgulamıştır. Dünya ve ahiret karşılığını da aşan hadis ve ayetlerin tasavvufi bir perspektifi yansıttığı çok nettir. Esas itibarıyla kulluğun nihai amacının ilahi rıza olduğu gerçeğidir. Örnek no 1'de daha baskın olarak geçen bu yaklaşım ve düşüncenin 13.-14. yüzyıl Anadolu tasavvuf geleneğinin en önemli temsilcilerinden olan Yunus Emre'de de görülmektedir. Yunus Emre'nin şiirinde söylediği "Bana Seni Gerek Seni" dizelerinde ifade, cennet nimetlerini dahi ikinci planda bırakan ilahî yöneliş anlayışının değerlendirmeye alınan mezar taşlarında da geçen metinlerle paralellik göstermesi oldukça önemlidir. Dolayısıyla Anadolu Selçuklu dönemi mezar taşları, sadece form ve süsleme gibi unsurlarla değil aynı zamanda dönemin manevi atmosferini yansıtmalarıyla da önemli ölçüde dikkat çekmektedir. Bu mezarları diğerlerinden ayıran en büyük özelliklerinden biri de hadis ve ayetin şahideye değil de Sandukaya işlenmiş olması açısından önemlidir. Nitekim sanduka bilindiği üzere kabri temsil eden unsur olmasının yanı sıra, mezarın üst yapısını/kabri sembolik olarak temsil eden temel unsurlardan biridir. Metfuna en yakın olan sandukaya böyle bir metnin yazılması ölümün aslında bir bitiş olmadığı aksine, ilahi hakikate açılan bir yöneliş, kapı olduğu gerçeğidir. Tüm bu çıkarımlar birlikte ele alındığında mezar taşı, hem görsel bir sanat eseri ama aynı zamanda tefekküre davet eden mesajdır (Çalış, 2019, s. 179).

Sonuç olarak, ele alınan mezar taşları, Anadolu Selçuklu dönemi Türk İslam sanatları mezar taşı geleneğinde yazı, mimari form ve tasavvufi düşüncenin birleştiği özgün birer eserdir. Mezar taşlarının sanat anlayışı ile ölüm tasavvurunu bir bütün olarak yansıtmaları açısından dikkat çekmektedir. Gevaş Selçuklu Mezarlığı'ndaki bu iki örnek, Anadolu Türk-İslam medeniyetinin ölüm tasavvuru ile sanat anlayışının iç içe geçtiği anlam katmanlarını gözler önüne sermesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Değerlendirilen bu mezar taşları, Gevaş Selçuklu Mezarlığı'nda İslami metin içeren iki mezar taşı olarak, mezarlığın sanatsal zenginliğini ortaya koyan eserlerdir. Söz konusu eserler, mimari formu, taş işçiliği ve süsleme programı ile yazı metni arasındaki uyumlu birlikteliği sergileyen, önemli kültür varlıkları olarak değerlendirilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Teşekkür: Bu çalışmaların gerçekleştirilmesinde sağladıkları güçlü kurumsal destek ve değerli katkılar dolayısıyla, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına; Bakanlık bünyesinde faaliyet gösteren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kazılar Daire Başkanlığı ile Geleceğe Miras Birimi'ne; ayrıca bilimsel araştırmaların desteklenmesinde önemli ve köklü bir misyon üstlenen Türk Tarih Kurumu'na en derin şükran ve teşekkürlerimizi sunarız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zeka Kullanımı: Yapay zeka programları kullanılmamıştır.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Acknowledgments: We would like to express our deepest gratitude and appreciation to the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Türkiye for its strong institutional support and valuable contributions to the conduct of these studies; to the Department of Excavations of the General Directorate of Cultural Heritage and Museums and the Legacy to the Future Unit, both operating under the Ministry; and to the Turkish Historical Society, which has long played a significant and well-established role in supporting scientific research.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Use of Artificial Intelligence: Artificial intelligence programs have not been used.

Kaynaklar

- Alaeddinoğlu, F. (2007). Gevaş kasabası ve fonksiyonları, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (15), 86-114.
- Ayaz Başak, M. (2008). *Gevaş mezar taşları* (Tez No: 234305). [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Aytekin, O., & Özbek, G., (2022). Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyetinde Yürürlükte Olan Kültür Varlıkları Kanunları Üzerine Bazı Tespitler. *Turkish Studies*, 17/16, 1641-1691.
- Çalış, E. (2025). Examples of Women's Gravestones Found in Gevaş Seljuk Cemetery. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 69, 99-115
- Çalış, E. (2025). Gevaş Selçuklu Mezarlığında Bulunan Bir Grup Süslemeli Mezar Taşı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(Ek Sayı), 315-332. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.1617939>
- Çalış, E., & Özbek, G. (2025). Kültürel Miras Alanlarının Yorumlanması: Gevaş Selçuklu Mezarlığı Örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 478- 495. <https://doi.org/10.29029/busbed.1634234>
- Çalış, E. (2019). Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı'nda bulunan Babacan Bin Toman imzalı bir mezar taşı. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 177-192.
- Çalış, E. (2023). Türk İslam Mezar Geleneğinde Gevaş Mezarlığı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (62), 53-73. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1310927>
- Harnan, M., & Kızılaslan, M. A. (2024). Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Selçuklu Dönemi'ne Ait Bir Sanduka ve İkonografisi. *Art-Sanat*, 22, 335-360. <https://doi.org/10.26650/artsanat.2024.22.1443728>
- Karamağaralı, B. (1992). *Ahlat Mezar Taşları*. Ankara.
- Kulaz M. & Erk A. & Kılıç Ş., (2025). Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığındaki Mezar Taşları Işığında Horasan'dan Ahlat'a Göçü Belgeleyen Mezar Taşları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı, 367-382.
- Karaca, Y. (2016). Van Gevaş'taki Saint Etienne Manastırı (Nakaravank Ağı) ve Gevaş kıyı şeridindeki tek nefli kiliseler üzerine bir ön değerlendirme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 154.
- Özbek, G., & Yunus, Ö. A. (2020). Irak Ulusal Müzesindeki İslam Dönemi Mihrabları. *Unimuseum*, 3(2), 57-67. <https://izlik.org/JA38GJ34FC>
- Özbek, G. (2023). Orta Öğretimde Sanat Tarihi Eğitimi-Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Arteoloji Dergisi*, 2/2.
- Tanık, S. (2025). Ankara Müzelerinde XIV-XV. Yüzyıla Tarihlenen Taş Sanduka Örnekleri. *İSTEM*, 46, 399-430. <https://doi.org/10.31591/istem.1749009>
- Uluçam, A. (2000). *Ortaçağ Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uluçam, A. (2000). *Eski Erciş-Çelebibağı Mezarlığı ve Mezar Taşları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Sözen, M. & Tanyeli, U. (1986). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. Remzi Kitabevi.